

1. kad. raudteelise

peale kaardurite sepanist

E. V.

E. V.

TARTU OLIKOOLI
DIBUSTEADUSKOND

TARTU OLIKOOLI
DIBUSTEADUSKOND

18. mail 1940

4. sept. 1940

№ 65
TARTU

№ 65
TARTU

Prof. E. Gläser ja mag. T. Grünthal'ile
kiitatusena
4. korda

2653

PROTSESSIVÕIME KEHTIVAS

Arvamus diploma kohta

17.9.40

T S I V I L L P R O T S E S S I S .

Gläser

Autol oma liiki rasked tehnoloogilised probleemid
Eestis seni lahendada TDS korraldajate tegevusega.

Oma ulatuse autol on kaitsud rahuldavalt.

Taan on kaitsnud ulatavalt kaitsud. On
näha, et kõik teadus puuduvad kaitsumised
on autol peaaegu täielikult ja analüüsitud.

Autol on kaitsunud ulatavalt kaitsud.

Paaritud kaitsud. Kaitsud kaitsud on
kaitsud kaitsud kaitsud. Kaitsud kaitsud

on kaitsud, kaitsud ja kaitsud. Kaitsud ja kaitsud

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud, kaitsud

kaitsud kaitsud on kaitsud kaitsud, kaitsud

kaitsud kaitsud ei kaitsud kaitsud kaitsud,

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud.

Kaitsud kaitsud autol, kaitsud kaitsud kaitsud.

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud.

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud.

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud.

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud.

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud.

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud.

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud.

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud.

kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud kaitsud.

rl Karbus.

Lojaga... 58/1940.

J. P. ...

Tartu, 8. Septembril 1940.

S i s u k o r d.

I. o s a.

§ 1. Protsessipoolte mõiste

§ 2. Hageja, kostja ja kolmandad isikud
tsiviilprotsessis

II. o s a.

§ 3. Võistjate protsessuaalvõimed

- a) protsessuaalne õigusvõime
- b) protsessuaalne teovõime

§ 4. Protsessivõime piiramine ja puudumine

- a) allealised
- b) hereditas jacens
- c) hooldusalused
- d) juriidilised isikud
- e) maksujõuetud
- f) välismaalsed
- g) abielunaised

I. o s a.

§ 1. Protsessipoolte mõiste.

Kehtiv tsiviilprotsess on rajatud puhtakujuliselt võistkondlikkuse ja formaalse tõe avastamise põhimõttele. Protsessis on aktiivsed pooled, kuna kohus on asetatud passiivsesse seisundisse. Sarnane protsessikord tingib paratamatult võistjate ehk protsessipoolte olelu. Kuid ka nende protsessisüsteemide man, kus esineb materjaalse tõe avastamise ja kohtu aktiivsuse põhimõtte, peavad esinema pooled.¹⁾ Protsessipooled on ju need, kes kohtus võistlevad. Pooldeta ei saa olla protsessi. Iga protsess eeldab vähemalt kahe

1) Kohtu aktiivsuse ja materjaalse tõe avastamise põhimõtte on rakendamist leidnud Ungari, Austria ja Nõukogude Vene protsessis. Vt. A. Gohibarg, Kurs graždanskavo protsessi, Moskva, 1928 lk. 104

protsessipoole ehk partei olelut. Ühe protsessipoole puhul ei saaks ju olla mingisugust võitlust ega võistlust, mis on omane protsessile. Saksa protsessualist Leo Rosenberg leiab, et parteisid ei saa olla ka rohkem kui kaks²⁾. Muidugi ei tohi mõelda, et protsessisuhe võib olla vaid kahe isiku vahel. Protsessist võib osa võtta korraga mitu isikut, kuid protsessipooli saab olla vaid kaks.

Tsiviilprotsessis esineb protsessipooltena ühelt poolt hageja, teiselt poolt aga kostja. Hageja on protsessi aktiivne võistja, kostja aga passiivne.³⁾ Hageja taotleb kohtu kaudu oma õiguse tunnustamist ja sunniviisilist rakendamist, kostja aga vaidleb selle vastu. Seega on ta passiivne võistja.

Kohtupoolteks võivad olla vaid asjast huvitatud isikud.⁴⁾ Seepärast nõutakse hagejalt legitimatio ad causam activa, s.o. selle asiolu tõendamist, et õigus millele taotlus põhineb, kuulub talle. Kostja suhtes

2) Leo Rosenberg, Zivilprozessrecht, lk. 29.

3) Vördle A.T.Kliimann, Haldusprotsess, Tartu, 1937, lk. 193

4) Tjutrjumov, op.cit., lk. 112

on vaja tõendada legitimatio passivat, s.o. et kostja on see isik, kelle vastu hagi on suunatud. Enne asja arutamist peab kohus selgitama, kas need asiolud on tõendatud.⁵⁾ Muidugi pole seda vaja otse dokumentaalselt ega tunnistajate varal tõestada. On küllalt, kui kohus on veendunud protsessipoolte samasuses.

Nii hageja taotlus kui ka kostja vastuvaidlused - exceptiod - peavad põhinema materjaalõiguslikudel normidel. Seepärast saab hagejaks olla vaid see, kellele kuulub vastav õigus. Samuti võib kostjana esineda vaid see isik, keda seob ^{õigusvaheloni} norm, mis hageja oma taotluse aluseks on võtnud.

Tuleb protsessis eristada põhi- ja lisavõistjaid.⁶⁾ Põhivõistjad on need protsessipooled, kelle vahel tekib esialgne protsessisuhe. Protsessi väitel võib siia lisanduda mitmeid isikuid, kas iseseisva õiguse alusel või abilistena. Kehtiv tsiviilprotsess nimetab selliseid isikuid kolmandateks isikuteks.⁷⁾

5) TKS § 34 ja Tjutrjumov, op.cit. lk.113

6) Tjutrjumov, op.cit. lk. 113, Kliimann, op.cit. lk. 195.

7) TKS §§ 653 - 666, 1836-1839

Kolmandate osavõtt protsessist võib olla mitmesugune. See võib olla suvaline ja sunniline, esialgne ja pärastine, iseseisva õiguse alusel ja abilisena.

Kehtiva protsessiõiguse alusmõtte järgi on protsessipooled võrdsed. Nii hagejal kui ka kostjal peavad kuuluma võrdsed õigused ja võimalused oma huvide kaitseks. Ühe või teise võistja huvide piiramine osutub protsessiseaduse rikkumiseks.

Vene protsessualist Golmsten leiab, et see pole protsessi võrdsusprintsibi rikkumine, kui üks võistja omab protsessis parema seisundi kui teine.⁸⁾ Võrdkondlikkuse rikkumiseks võiks osutada see, kui protsessipooltele ei anta võrdseid õigusi ning võimalusi oma taotluste tõendamiseks ja kaitseks. Kui üks protsessipool kas oskuse või mõne teise olundi tõttu saavutab protsessis parema seisundi, pole see võrdsusprintsibi rikkumine.

8) A. Golmsten, Učebnik ruskavo grazdanskavo prava,

§ 2. Hageja, kostja ja kolmandad isikud
tsiviilprotsessis.

Hagi esitamisega luuakse protsessuaalsuhe hageja ja kostja vahel. Need esinevad protsessi põhisubjektidena. Hageja on isik (nii füüsiline kui ka juriidiline), kes taotleb kohtu kaudu oma õiguste tunnustamist ning sunniviisilist rakendamist. Ta on protsessisuhete looja, algataja. Seepärast osutub ta ka aktiivseks protsessipooleks. Hagejata ei saa protsessisuhet tekkida.⁹⁾ Kuna eraõiguslikud normid on dispositiivse loomuga, seepärast ei saa protsessuaalsuhet tekitada keegi muu, kui vaid hageja.

Et protsess on juriidiline suhe, seepärast eeldab

9) TKS § 4

see pääle hageja veel teise normiisiku - subjekti olelut. Protsessi juures on teiseks suhte pooleks kostja. Kostja on passiivne protsessisuhete subjekt. Tema ülesanne on tagasi tõrjuda hageja taotlusi. Muidugi ei tohi mõelda, et see oleks kostja kohustus. Kostja pole kohustatud vaidlema vastu hageja taotlustele. See on vaid ta õigustus.

Tavaliselt esineb kostja ikka passiivvõistjana. Kui kostja on nõus hageja taotlusi tunnustama, siis tavaliselt poolte vahekordate arendamine protsessini ei arene. Ei taha aga kostja vabatahtlikult hageja taotlusi tunnustada, peab seda hageja tegema kohtu kaasabil. Säärasel juhul aga kostja eitab hageja taotlusi.

Samuti nagu hagejakski, nii võib ka kostjaks olla iga füüsiline ja juriidiline isik, kes esineb eraõigusliku õigussubjektina.

Nii hagejaid kui ka kostjaid võib ühes protsessis esineda üks kui ka mitu, see protsessisuhet ei muuda. Ka sel juhul on tegemist ikka kahe protsessipoollega.

Nagu eelpool mainitud, võib tsiviilprotsessis

pääle hageja ja kostja esineda ka kolmandaid isikuid. Neid võib esineda nii hageja kui kostja poolel.

Kolmandad isikud võivad protsessi astuda kas omal soovangul või sundkorras. Edasi nad võivad esineda protsessis kas abilisena või iseseisva õigusega. Sunniviisiline kolmandate protsessi toomine võib toimuda kas hageja või kostja taotlusel.¹⁰⁾ Kolmandad, kes protsessi astunud või sinna tõmmatud iseseisva õigusega, evivad võrdseid õigusi hageja ja kostjaga oma õiguste kaitsel.

Nii võib protsessis esineda küll mitu isikut, kuid protsessipooli saab olla vaid kaks. Protsessipooled (part^{is}, parties) on need, kelle nimel sooritatakse protsess.¹¹⁾ Nende nimel tehakse kohtuotsus, nendele kandub ka kohtuotsuse efekt. Kohtukulud, mis seonduvad protsessiga, kanduvad pooltele.

Hageja ehk aktiivne võistja on see, kes kohtus väidab oma õigust. Kostja aga vaidleb vastu sellele.

10) TKS §§ 653 - 661, 1836 - 1839

11) Vt. ka E. Vasjkovskij, Kurss graždanskavo protsessi, Moskva, 1913, lk. 573

Vasjkovski leiab, et kostja seisund on protsessis mõnevõrra parem hageja omast (favorabiliores sunt partes rei quam actoris)¹²⁾ Ta võib olla tegevuseta niikaua, kuni hageja pole oma taotlust tõendanud. Muud paremust tal pole.

Et protsess on kahe poole ehk partei võistlus kohtu ees, kelle väiteid kohus hindab, siis ei saa protsessi olla ühe poole olelul. Üks ja sama isik ei saa olla hagejaks ja kostjaks korraga. Kui protsessi juures peaks tekkima confusio, tuleb protsess lõpetada.¹³⁾ Seda eeldab ka materjaalõigus, kuna confusio puhul lõpevad ka materjaalselt kohustused.

Mõnikord võib tekkida ka selliseid juhte, kus kostjana on võimatu tähistada mõnda konkreetset isikut. Sel juhul peab määratama hooldaja, kes kaitseks kostja poolel õiguslikke huve. Kohus saab ju hagi-~~korras~~ hagejale õigusi tunnustada vaid siis, kui protsessi puhul on ka kostjal olnud võimalusi omi õigusi kaitseda.

12) Vasjkovskij, op.cit., lk. 574

13) Vrd. ka Vasjkovskij, op.cit., lk. 375

II o s a.

§ 3. Võistjate protsessuaalvõimed.

Selleks, et esineda protsessipoolena kas hageja või kostja poolel, peab isik evima protsessuaalvõimet. Protsessuaalvõime koosneb protsessuaalsest õigus- ja teovõimest.¹⁴⁾ Need võimed ei ühtu igakord, võib osutada, et isik evib küll protsessuaalset õigusvõimet, ei evi aga teovõimet. Selline isik võib esineda protsessipoolena. Protsessuaalset teovõimet teostab tema eest teine isik. Protsessuaalse õigusvõime puududes aga ei saa keegi esineda protsessis ei poolena ega ka teise protsessuaalse teovõime teostajana.

14) Vt. Kliimann, op.cit. lk. 196; Tjutrjumov, op.cit. lk. 114.

a) Protsessuaalne õigusvõime.

Protsessuaalse õigusvõime ehk parteivõime (Parteifähigkeit) all mõistetakse võimet olla protsessipooleks.¹⁵⁾

Kehtiv protsessinormistik otseselt ei kasuta terminit " protsessuaalne õigusvõime ", "parteivõime". Rida TKS norme, mis sätivad parteivõime mõistet, räägivad võimest kaitseda kohtus omi õigusi (TKS §§ 17, 18), õigusest hageda ja kosta kohtus (§§ 20,21,26,27, 29, 69, 571, 584 jne.). Mainitud sätete abil tuleb mõista nii protsessuaalset õigus- kui ka teovõimet.

Protsessuaalne õigusvõime kuulub igale õigussubjektile, kes evib varalistki õigusvõimet.¹⁶⁾ Kehtiv protsessiseadus küll seda otse ei maini, kuid see osutub paratamatuks. Iga õigus peab olema

15) Võrdle Tjutrumov, op. cit. lk.114

16) Dr.Fr.Lent, Die Gesetzeskonkurrenz im bürgerlichen Recht und Zivilprozess, Leipzig. 1912

kaitstud. Iga õigusrikke puhul peab olema võimalus kohtu poole pöördumiseks. Sõepärast peab kuuluma igale isikule, kes evib õigusi, ka antud võimalus neid kohtu kaudu kaitseda. Õigus- ja õiguskaitsese on lahutamatud nähted riigi õiguskorras.

Mõned protsessiseadused, nagu Saksa (§50), Ungari (§ 70) jne. otse mainivad, et protsessuaalset õigusvõimet evivad need, kes evivadki eraõiguslikku õigusvõimet. Keda tuleb pidada eraõiguslikult õigusvõimsaks, seda küsimust sätib eraõigus. Kaasajal evivad kõik isikud varalist õigusvõimet sünnimomendist alates. Seega on ka parteivõimsad isikud samast momendist alates. Protsessuaalset õigusvõimet ei evi mitte üksnes füüsilised isikud, vaid ka juriidilised isikud.

Ühingud ja liidud, kes ei evi juriidilise isiku õigusi, ei saa evida protsessuaalset õigusvõimet. Samuti pole parteivõimsad varamassid, keda kehtiv õiguskord ei pea juriidilisteks isikuteks.¹⁷⁾

17) Tjutrjumov, op. cit. lk.115

Endise kriminaalseaduse kehtivuse ajal võidi karistusena isiku varalist õigusvõimet kitsendada. Kehtiva kriminaalseaduse järgi see lubatav pole. Seega ei saa karistuse järelmina isik minetada parteivõimet. Kehtiv kriminaalseadus kitsendab teatud süttegede puhul vaid kodanike avalikke õigusi.¹⁸⁾ Varalistest õigustest võidakse kitsendada pensionisaamise õigust ja kaubanduse, töönduse või mõnel muul alal töötamise õigust.¹⁹⁾ Viimatimainitud õiguse puhul ei saagi öelda, et see kuuluks just varaliste õiguste sarja. Varemalt ei evinud ka mungad varalist õigusvõimet, seega puudus neil ka parteivõime. Kehtivas õiguses aga mungaks minek ei kitsenda isiku varavõimet. Seda võib kitsendada küll usuühingu põhikiri, kuid üldiselt see kehtiv pole.

Kehtiva õiguse järgi evivad protsessuaalset õigusvõimet kõik füüsilised ja juriidilised isikud. Lahkarvamusi parteivõime küsimusis võib tekkida välismaa juriidiliste isikute suhtes, kas nad evivad võrdset par-

18) Kriminaalseadus §§ 18.19.20,20^I

19) Kriminaalseadus § 22

teivõimet meie juriidiliste isikutega.

Seaduseandlused ja teoreetilised seisukohad välismaa juriidiliste isikute tunnustamise suhtes harunevad kaheks. Ühel poolel on Inglise ja Ameerika seadusandlused, teisel poolel aga Euroopa kontinentalriikide blokk. Esimesed tunnustavad välismaal välisseaduste järgi looduid juriidilisi isikuid reservatsioonita ning omistavad nendele parteivõimet ühistel alustel oma juriidiliste isikutega.²⁰⁾ Nii lausub Dicey (Conflict of Laws, reyel 125), et kohus tunnustab juriidilisi isikuid, mis loodud korrapäraselt välismaal välisseaduste järgi. Ainult välismaa kaubalaevade suhtes ei tahtnud varem Inglise kohus tunnustada parteivõimet. See aga on muudetud ka 10. IV 1926.a. sõlmitud rahvusvahelise konventsiooniga.

Kesk-Euroopa riikide blokk nõuab välismaa juriidiliselt isikult veel erilist tunnustamist siseriigi seadusandluse poolt. Teoreetikutest pooldavad seda vaadet Laurent jt.

20) Võrdle ka A. Piip, Rahvusvahelise õiguse süsteem,

Belgia, Prantsuse, Itaalia ja Saksa seadusandlused ei tunnusta eo ipso neid juriidilisi isikuid, kes loodud välismaal välismaa seaduste järele. Selleks, et neid tunnustada õigussubjektideks ning omistada protsessuaalset õigusvõimet, on vaja erilist tunnustamist natsionaalorganite poolt. Tunnustamist pole vaja, kui kaubalepetes on nähtud ette teistsugune kord.

Äsjamainitud sätted pole kohaldatavad välismaa avalikõiguslike juriidiliste isikute suhtes. Neid tunnustavad ka Kesk-Euroopa riigid ipso fakto.

Endine Vene seadusandlus asus selles küsimuses Kesk-Euroopa vaadendile. Ex Vene kaubanduslik seadusandlus ei tunnustanud välismaal loodud juriidilisi isikuid mitte ipso fakto, vaid nõudis veel erilist tunnustamist natsionaalorganite poolt, kui see polnud korraldatud teisiti vastavate lepetega.²¹⁾ Kuna Eesti Vabariigi saabudes kehtestati õiguskord, mis kehtis meil 24. okt. 1917.a., seepärast tuleks meil nõuda välismaal tekkinud juriidilistelt isikutelt ka erilist tunnustamist enne, kui lugeda neid parteivõimsateks. Säär, kus kaubalepetega on see küsimus korral-

21) Võrdle ka A. Piip, op. cit. lk. 226

datud teisiti, tuleb käituda selle järgi.

Vastavaid määrusi aktsiaseltside tunnustamise kohta sisaldavad Eesti kaubalepped Prantsusmaaga, Soomega (art.3), Ungariga (art.4), Saksaga, Ameerikaga, Inglismaaga jne.

Füüsiliste isikute protsessuaalteovõime suhtes lahkuinevaid vaateid pole. Üldtunnustatud on vaa- dend, et välismaalased evivad protsessuaalset õigus- võimet omamaa kodanikkudega kui nad elavad kohtu maal.²²⁾ Mõnikord määratletakse neid õigusi lähemalt kaubalepetes (Vaata Eesti Ungari kaubalepe § 3).

Seltsingud, mis registreeritud Siseministeeri- umis, on kõik juriidilised isikud. Nad evivad partei- võimet üldalustel. Kaubanduslikkudest seltingutest kuuluvad selliste liiki osühingud, aktsiaseltsid, ja kooperatiivühingud. Kõik need seltsingud evivad kaheldamatult parteivõimet kui õigussubjektid. Kuid pääle mainitute esineb veel teisi seltsinguid, nagu: täisseltsingud, usaldusseltsingud, usaldus-aktsia- seltsingud ja piirvastutusega seltsingud. Kahte vii- mast seltsingu liiki ei säti kehtiv õigus. Seepä-

22)Võrdle ka A. Piip, op.cit. lk.293

rast arvavad mõned, et nende tekkimine pole üldse seadusepärane. Kugi tegelikult meil neid pole levinud, ei saa sellest veel järeldada, et neid ei saaks luua kehtiva õiguse järgi. Seadus ei maini neid, kuid ei keela ka nende loomist. Nii väidab prof. Kaminka, et see on kehtiva õiguse järgi täiesti mõeldav.²⁵⁾ Meie majanduselus pole kaks viimatimainitud seltsingus levinud, seepärast ei käsita neid ka pikemalt. Täis- ja usaldusseltsingud on aga levinud vormid me majanduselus. Neid pole vaja registreerida Siseministeriumis nagu teisi seltsinguid, seega ei saa neid pidada ka juriidilisteks isikuteks. Kuid puhtakuju- listeks tsiviilõiguslikkudeks seltsinguteks neid ka pidada ei tule. Teatavasti tsiviilõigusliku seltsingu puhul sätib normistik vaid seltsinglaste omavahe- lisi suhteid. Kolmandate suhtes ei esine õigussub- jektina mitte seltsing kui juriidiline ühik, vaid iga seltsinglane eraldi. Äsjamainitud täis- ja usaldus- seltsingu juures aga on olukord teine. Siin tuleb teha vahet seltsingu vara ja seltsinglaste vara vahel. Seltsing võib esineda mõnikord ka õigussubjektina.

25) Vt. A. Piip, Kaubandusõigus, Tartu, 1933 lk. 123

Juba ex Vene Senat tegi vahet seltsingu ja seltsinglaste vara vahel. Ta asus seisukohale, et juhul, kui seltsing tunnustatakse maksujõuetuks, ei muutu selle toime maksujõuetuks ka seltsinglased.²⁴⁾ Samuti leidis Senat, et kui ühingu vara suhtes rakendatakse administratsioon, siis ühingu administratsiooni korral ei võis seda laiendada kogu ühinguks.²⁵⁾ Nii tegi Senat vahet seltsingu ja seltsinglase vara vahel.

Edasi tunnustatakse, et seltsing võib sõlmida leppeid ka oma liigetega, näiteks ostab ühing oma liikmelt midagi. Siingi esineb seltsing juriidilise ühikuna. Prof. Piip leiab, et seltsing, olles juriidiline isik, ei saa ta katta kohustusi seltsingu vastu kohustatute nõudmistega seltsingu osanikkude vastu (Kaubandusõigus lk.111).

Fiskaalseadused kohtlevad nii täis- kui ka usaldusseltsingut juriidilise üksusena. Äri- ja tulumaksuga maksustatakse seltsingut kui tervikut, mitte aga üksikuid seltsinglasi. Ka raamatuid ei pea pidama seltsinglased, vaid ikka seltsing, keda kohustatakse

24)Vt. ka A.Piip, op.cit., lk.11

25)Vt. Ex Vene Senati otsus 1887.a. nr.1924.

selleks, kui õigussubjekti.

Nii kohtleb kehtiv õiguskord täis- ja usaldus- seltsinguid mitte kui tavalisi tsiviilõiguslikke seltsinguid, vaid kui juriidilisi ühikuid, õigemini juriidilisi isikuid. Ka prof. Piip leiab, et neid tuleb pidada ikka juriidilisteks isikuteks, mõned vahest sui generis, mis mõnes asjas erinevad klassilise juriidilise isiku mõistest.²⁶⁾

Tuleks asuda seisukohale, et nii täis- kui ka usaldusühingud, kuigi neid pole vaja registreerida Siseministeriumis, muutuvad juriidilisteks isikuteks sellest momendist, kui nad registreeritakse Kaubandus-Töenduskojas. Ka siia tuleb teatada seltsingu organitest, volinikkudest, nimest, asukohast, kapitalist, jne. Siingi kontrollitakse ja publitseeritakse seltsingut nagu seda teeb Siseministerium.

Kehtiv kohtupraktis ei tunnusta täis- ja usaldus- seltsingut juriidiliseks isikuks ega omista talle parteivõimet. Täis- ja usaldus seltsingute puhul esitatakse hagiid tavaliselt täisseltsinglaste nimel, keda tuleks sel juhul pidada ka protsessipoolteks. Kuid

²⁶⁾ Piip, Kaubandusõigus, lk. 111.

säärase praksise juures ei saaks seltsinglane esineda hagiga ei seltsingu vastu ega ka seltsing tema vastu, kuna sel puhul oleks tegemist protsessipoolte kokkulangemisega. Elulähedasem oleks tunnustada nii täis- kui ka usaldusseltsingud juriidiliseks isikuks, kellele kuulub iseseisev parteivõime. Selline vaadend poleks vastuolus ka kehtiva õiguskorraga, kus nagunii koheldakse seltsinguid juriidilise ühikuna.

Tavalisi tsiviilõiguslikke seltsinguid muidugi ei saa kohelda juriidilise ühikuna, seepärast ei saa nendele ka kunagi omistada parteivõimet. Siin teotsevad protsessipooltena seltsinglased isiklikult. Kui ühel seltsinglased tekib seltsingu vahekorras nõudmisi seltsingu vastu, siis ei tule hagi esitada kunagi seltsingu vastu, vaid seltsinglaste vastu kas solidaarselt või partsiaarselt. Õigemini ei saagi tsiviil-seltsingu juures üldse tekkida nõudmisi seltingu vastu. Need tekivad ikka seltsinglaste kui õigussubjektide vastu.

Varamassid, mida kehtiv õigus ei loe juriidiliseks isikuks, ei evi parteivõimet. Ta ei saa olla protsessipoolteks, kuigi võib evida majanduslikku ter- vikut. Teadmata äraolija vara ei muutu juriidiliseks

isikuks muidu, kui kohus on tunnustanud isiku teadmata äraolijaks. Kuigi teadmata äraolija varale rakendatakse hooldus, pole veel protsessipooleks varatomp, vaid äraolija ise. Temale kandub protsessi-
effekt.²⁶⁾ Hooldur teostab siinkohal vaid äraolija protsessuaalset teovõimet, kuna protsessivõime kuulub äraolijale endale. Hereditas jacens aga on kehtiva õiguse järgi juriidiline isik, kellele kuulub ka parteivõime üldalustel.

b) protsessuaalne teovõime.

Protsessuaalse teo- ehk protsessivõime all mõistatakse võimet sooritada isiklikult protsessitoiminguid ning volitada selleks teisi (legitima persona standi in judicio). Tjutrjumov leiab, et protsessivõime ehk protsessuaalne teovõime on sisuliselt analoogsed.²⁷⁾ Mõned seadusandlused (Saksa protsessisead. § 52, Austria § 1, Ungari § 71 jne.) otse mainivad, et isik evib protsessuaalset teovõimet nii-

26) Vasjkovskij, op.cit. lk. 581

27) Tjutrjumov, op. cit. lk. 115

võrra, kui talle on lubatud kohustuda lepetega. Kuigi mainitud reegleid expressis verbis kehtiv protsessiseadus ei tunne, tuleks tunnustada, et sama printsiip esineb ka kehtivas protsessiseaduses.²⁸⁾

Nii ühtub üldiselt protsessivõime teovõimega. Kuid võib esineda ka juhte, kus ta on kitsam teovõimest. Näiteks mõne õiguskorra järgi ei saa protsessipool ise kassatsioonikohtus omi asju ajada, vaid peab selleks volitama advokaate. Siin on protsessivõime kitsam eraõiguslikust teovõimest. Kuid mõnikord võib protsessivõime olla ka laiem teovõimest. Kehtivas õiguses esineb selline juhus abieluasjades.

TKS § 1356⁴ järgi võivad nii allealised abikaasad, samuti ka need abielupooled, kes on pillamise pärast eestkoste all, algatada ja ajada iseseisvalt abielu maksvusetuks tunnustamise ja lahutamise asju. Neis asjus nad võivad olla iseseisvalt kostjaks ning anda välja volikirju, kuigi teistes

28) Vrd. ka Tjutrjumov, op.cit. lk.116

eraõiguslikkudes asjades nad kohustuda ei saa ega saa luua ka volitussuhteid. Abielunaisel pole neis asjus vaja ei mehe nõusolekut ega erilist nõuandjat.

Siinkohal on protsessivõime laiem kui eraõiguslik teovõime. Üldiselt aga nad ühtuvad, see kes on teovõime, evib ka protsessivõimet.

TKS § 17 annab õiguse igäühele kohtus kaitseda oma õigusi. See, kes võib õigusi omandada, võib neid ka ise kaitseda. Üldiselt need isikud, kes ei oma teovõimet ei oma ka protsessivõimet. Nende eest teotsevad kas seaduslikud või määratud esindajad.²⁹⁾ Siin leppelist esindust olla ei saa. See, kel puudub protsessuaalne teovõime, ei saa seda delegeerida ka teisele. Volitusvahekorra alusel võidakse esindada vaid protsessivõimelist isikut.

Protsessuaalne teovõime ehk protsessivõime on sõltuvaks tehtud isiku vanusest, vaimsest ja kehalisest tervisest, sotsiaalsest seisusest jne. / Järgnevalt vaatleme neid, kelle protsessivõime on kas piiratud või sootuks puudub.

29) Võrdle Leo Rosenberg, op.cit.lk.31

§ 4. Protsessivõime piiramine ja puudumine.

a) allealised.

Protsessiga luuakse juriidiline suhe nii kohtupoolte kui ka kohtu vahel hageja taotlusel. See on aga samasugune juriidilise suhte loomine nagu tavaliseski tsiviilkäibingus. Seepärast tuleks siin nõuda iskutelt samasuguseid tingimusi nagu tavaliseski tsiviilkäibingus. See, kes ei saa tsiviilkäibingus luua leppelisi suhteid ei saa ka tekitada protsessuaalsuhteid kohtus. Inimene, kes on teovõimne, on ka protsessivõimne.³⁰⁾ Parteivõime sarnaneb õigusvõimele, protsessivõime aga teovõimele.³¹⁾

30) Vördle Jakob Weissmann, Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrecht I, Stuttgart 1903.a. lk. 77

31) Vrd. Weissmann, ib.

TKS § 19 järgi ei evi teovõimet allealised. Kehtiv seadus loeb allealisteks tsiviilõiguslikus mõttes isikuid alla 20 eluaasta.³²⁾ Kuid isikuid on võimalik tunnustada tsiviiltoimingute jaoks täisealisteks enne 20 eluaasta saabumist. Kehtiv seadus lubab tunnustada isikut täisealiseks mõningail juhtudel juba 18 aastaselt. Sarnasel juhul evib ta protsessivõimet ka sellest momendist alates, kui kohus tunnustas isiku täisealiseks.

Allealised evivad küll parteivõimet. Nad võivad esineda protsessis pooltena, kuid ei saa ise sooritada protsessitoiminguid. Allealiste eest teotsevad kohtus kas vanemad loomulikkude eestkostjatena või määratud eestkostjad.³³⁾

Endises Vene Siseriigis kehtinud protsessikorra järgi võisid allealised alates 17 eluaastast esitada hagisid ning esineda kostjatena, kuid üksnes siis, kui selleks on hooldurilt nõusolek.³⁴⁾

32) RT 1922, 74/75

33) TKS § 19

34) Vaata ka Senati otsusi 1873, 1355; 1879, 118 jt.

Abieluasjades on võimalik omada protsessivõimet ka enne täisealiseks saamist. Abielu lahutamise ja tühistamise taotlust võivad iseseisvalt algatada ja ajada kohtus abikaasad ka siis, kui nad on allealised, üldalustel. Neis asjus nad võivad olla nii hagejateks kui ka kostjateks, anda volikirju jne. ilma kitsendusega.³⁵⁾ Abielunaisel pole nendes küsimustes vaja erilist nõuandjat, mis muudel juhtudel on vajalik.

Alleasuse määratlemisel võib tekkida raskusi välismaalastega, milliste seadustega määrata nende alleasust.

Teatavasti natsionaalseadustes esineb lahkuminevaid seisukohti alleasuse määratlemisel. Ühed riigid tunnustavad isiku täisealiseks varem kui teised. Kumba seaduse järgi sel juhul talitada, kui välismaalase teovõime ta natsionaalseaduse järgi saabub kas varem või hiljem kui meil?

TKS sisuliselt protsessivõimet ei säti. Ta

³⁵⁾ TKS § 1356⁴

vaid mainib, et seda ei evi allealised. Seega tuleb allealsus piiritleda teiste seaduste alusel.

BES art. 28 määrab, et õigusvõime tuleb määrata nende seaduste järgi mis kehtivad isiku elukohas.³⁶⁾

Õigusevõime haarab siinkohal ka teovõimet. Seega tuleb kehtivas õiguses nii õigus- kui ka teovõime määratleda isiku elukoha seadustega, s.o. lex domicilii alusel. Välismaalase täisealisust, kelle elukoht on Eestis, tuleb lahendada Eesti seaduste alusel. Šeepärast võib välismaalane hageda ja kosta kohtus 20. eluaastast alates, kuigi ta kodumaaseaduste järgi oleks protsessivõime saanud kas varem või hiljem kui meil.

Kui välismaalasel pole elukoht Eestis, siis tuleks ta partei- ja protsessivõime lahendada mitte elukoha vaid kodumaaseadustega, s.o. lex patriae alusel.

Kuigi äsjamainitud BES säte käseb rakendada üldiselt elukohaseadust, ei saaks veel sellest järeldada, et see oleks kehtiv ka nende kohta, kel-

³⁶⁾ BES art. XXVIII

le elukoht asub väljaspool BES kehtivuspiirkonda. Kehtiv eraõigus normeerib vaid nende teovõimet, kelle elukoht asub seaduse kehtivuspiires. Väljapoole ta ulatada ei või. Kuna teovõime piiritlemisel on üldtunnustatum *lex patriae* printsiip, siis tuleks sellisel juhul kui välismaalasel pole elukohta Eestis, kuid esineb siin protsessipoolena, lahendada ta protsessivõime kodumaaseaduste järgi. Samuti tuleks meie seaduste järgi nende Eesti kodanikkude teovõime, kes esinevad meil protsessipooltena, kuid nende elukohad asuvad maal, kus rakendamist leidnud *lex patriae* printsiip, näiteks Saksa- Prantsusmaa jne.

Kehtivas veksliseaduses on vekslivõime- ja teovõime piiritletud *lex patriae* alusel (VS§ 95). Kuid veksel, mis väljaantud Eestis on kehtiv ka siis, kui veksliväljaja oli omamaa seaduse järgi allealine, kuid meie seaduse järgi aga täisealine. Samadel alustel tuleb lahendada ka protsessivõime. VS § 101 järgi tuleb lahendada nende toimingute vorm, mis vajalik vekslijärgsete õiguste teostamiseks, sellemaa seaduste järgi, kelle territooriumil need soori-

tatakse. Seega tuleb ka välismaalaste protsessivõime lahendada meie oma protsessinormide kohaselt.

Kui isik, kes on allealine kodumaa seaduste järgi väljatab Eestis vekslit, siis võib ta säärase vekslit järgi hageda ja kosta ka kohtus. On aga meie allealine kodanik väljatanud vekslit välismaal vastavate seaduste järgi, siis ei saa säärase vekslit järgi teostada õigusi Eesti kohtus (V.S § 95).

Protsessivõimet nii allealiste kui ka teiste isikute suhtes lahendatakse rahvusvaheliselt lepetega. Säärasel juhul tuleb muidugi talitada leppe sätete kohaselt.

Nagu eespool mainitud, evivad allealised küll parteivõimet, neil puudub aga üldiselt protsessivõime. Viimast teostavad allealiste eest kas vanemad, eestkostjad või hooldurid. Ainult sel juhul võib isik omada protsessivõimet ka enne 20 eluaasta saabumist, kui ta on tunnustatud täisealiseks. Täisealiseks tunnustamine võib toimuda vaeslaste kohtu ettepanekul ringkonnakohtu määrusega 18 eluaastast alates. Varem mainitud aega ei saa meil õiguskorra

järgi isikut täisealiseks tunnustada. Seepärast ei saa keegi omada varem protsessivõimet.

Vanemad on laste seaduslikud eestkostjad. Neil laste protsessivõime teostamiseks pole vaja mingisugust luba ega korraldust. Sellise õiguse võib vanem minetada vaid siis, kui kohtumäärusega on temalt võetud vanemlik hooldusõigus.

Allealiste eestkostjad ja hooldurid teostavad viimaste protsessivõimet vaeslastekohtu määruse alusel, kes nende tegevuse üle teostab valvet.

Allealiste esindajad ei saa kõiki protsessitoiminguid sooritada oma näengu järgi, vaid mõningail juhtudel nad peavad saavutama lubasid vaeslastekohtudelt. Kohtulikkude kokkulepete sõlmimine, mis võivad tuua kohustusi allaealistele, peab üldreeglinas toimuma vaeslastekohtu hääkskiitmisel. See on kehtiv ka vanemate suhtes, kui nad teostavad kohtus allealiste protsessivõimet.

Vanematel pole vaja protsessivõime teostamiseks allealiste laste eest vaeslastekohtu määramist. See õigus kuulub neile ex lege.³⁷⁾ Vanemad, teostades

37) Vrd. Weissmann, op.cit.lk. 79 j.j.

allealiste laste protsessivõimet, võivad sooritada protsessitoiminguid nii ise kui ka volitada selleks teisi. Protsessitoimingute efekt, mis sooritatud kas vanemate või viimaste poolt volitatud isikute toiminguid, kandub allaealistele, kes on protsessi-poolteks.

b) hereditas jacens.

Kehtiva õiguskorra järgi loetakse kadunu vara surmamomendist kuni vastuvõtuni pärijate poolt juriidiliseks isikuks. Selline varatomp võib evida õigustusi ning kanda kohustusi üldalustel. Nagu tavalinegi eraõiguslik juriidiline isik evib ta parteivõimet üldalustel. Protsessivõimet teostab kohtus pärandustombu hooldaja, kelle määrab vaeslastekohus. Hooldaja võib esineda ise kohtus päranditombu nimel, võib volitada edasi ka teisi üldalustel.

Hereditas jacensi puhul võib tekitada lahkarvamusi küsimus, millisest momendist lugeda päranditomp lõppenuks juriidilise isikuna, kas sellest momendist kui seadusjõustub otsus, millega kinnitati pärijad pärimisõigustesse, või sellest alates, kui pärijad võtavad faktiliselt vastu pärandi ning

päranditomp faktiliselt likvideeritakse. Kohtupraktis kaldub tunnustama viimast seisukohta.

Õigusteoreetiliselt tuleks aga asuda seisukohale, et päranditomp lakkab olemast momendist, kui seadusjõustub kohtuotsus, millega on pärijad kinnitatud.

Pärandi vastuvõtu all - acceptilatio hereditatis - ei tule mõelda mitte traditio taolist toimingut, mis loob valduse, vaid puht tahtelist akti, tahet pärandit vastu võtta.

Teatavasti kehtib meil pärandi vastuvõtus deklaratsiooni printsiip. Pärijaks võib saada vaid see, kes selleks avaldab tahet, vastandina Saksa ja Prantsuse õiguskorrale, kus kehtib loobumissüsteem.³⁸⁾ Tahte avaldamisega tunnustab pärija, et ta tahab muutuda pärandaja õigusjärglaseks ning evida viimase õigustused ja kanda kohustused. See tahteavaldus evib juriidlist efekti momendist, kui seadusjõustub otsus, millega pärija pärimisõigustesse on kinnitatud. Tollest mo-

³⁸⁾ Vrd. Tjutrjumov, Graždanskoe pravo, Tartu

mendist tekib oluline muudatus õigusolustikus. Pärija hakkab vastutama pärandaja võlgade ja kohustuste eest, evib samuti õigustused. Päranditombu likvideerimine on vaid tehniline toiming, mitte aga juriidiline olm. Kui näiteks pärija laseb end kinnitada pärijaks kuid üldse ei võta pärandit faktiliselt üle ega likvideeri päranditomp, ei saa seepärast arvata, et tema õiguspositsioonis midagi selle toimele muutuks. Ta õigustused ja kohustused jäävad endiseks. Seepärast tuleks asuda seisukohale, et päranditomp võib eksisteerida parteina protsessis senikaua, kui pole jõustunud kohtuotsus pärijakskinnitamise üle. Pärast seda tuleb protsessipooleks lugeda mitte enam päranditomp, vaid pärijat, kui successorit. Sellest momendist, kui pärijad on kinnitatud pärimisõigustesse, võidakse hagi suunata pärija vastu ning hageda temalt summat, mida kohustus tasuma pärandaja. Pärija ei saa kunagi end siinkohal kaitseda taandega, et hagi pole suunatud õige kostja vastu. On hagile juurde lisatud seadusjõustunud kohtuotsus, millega kostja on tunnustatud pärijaks, siis on sellega tõendatud legitimatio passiva.

Ei ole enam vaja tõendada, et päranditomp on likvideeritud.

Kehtiv õigus loeb päranditombu juriidiliseks isikuks ikka pärandi avanemise (delatio hereditatis) ja pärandi vastuvõtu (acquisitio hereditatis) vahel. Pärandi vastuvõtu all aga ei tohi mõelda päranditombu likvideerimist, vaid tahte avaldamist saada pärijaks.³⁹⁾ Successio ei toimu mitte päranditombu likvideerimisega, vaid pärijaks kinnitamisega. Seepärast oleks õigem pooldada seisukohta, et pärija astub päranditombu asemele pärijaks kinnitamise momendist.

Päranditombu hooldurid teostavad protsessivõimet pärandustombu eest üldiselt samadel põhimõtetel nagu allealistegi eestkostjad ja hooldajad. Leppelise protsessivõime teostamise puhul määrab üldiselt volituslepe ära, milliseid protsessitoiminguid võib volinik teostada ja milliseid mitte. Päranditombu hooldurite protsessivõimet ei säti vaeslastekohtu määrus, millega keegi hooldajaks määratakse, vaid see on säti- tud seadustes. Seepärast on nende õigused protsessi- võime teostamisel ühetaolised.

Nagu allealistegi eestkostjad ja hooldurid, nii

39) Vt. ka D.Grimm, Lektsij po dogme rimskavo prava, Riga 1924, lk.377

ei saa ka pärandustombu hooldurid kõiki protsessi-
toiminguid sooritada oma näengu kohaselt, vaid mõnel
juhul on vaja vaeslastekohtu luba.

Päranditomp evib küll parteivõimet, ei evi aga
protsessivõimet. Kui päranditombu vastu, kellele pole
veel hooldajat määratud, suunatakse hagi, tuleb prot-
sessiks hooldaja määrata. Hooldaja määrab vaeslaste-
kohus selle kohtu ettekirjutusel, kellele oli esita-
tud hagi pärandustombu vastu.

Hooldaja võib kohtus teostada protsessivõimet
ise, kuid ta võib selleks volitada ka teisi. Muidugi
peab volinik kohtus käituma samadel alustel nagu hool-
daja isegi, sest nemo plus iuris transferre potest quam
ipse habet.

Pärijate kinnitamise momendist lakkab olelemast
juriidiliselt päranditomp ning tema asemele astuvad
pärijad. Kuni pärandi jagamiseni evivad pärijad prot-
sessides pärandi suhtes samu õigusi nagu kaasomanikud-
ki.

c) hooldusalused.

Nagu ülal mainitud kuulub protsessitoimingute
sooritamine juriidiliste suhete hulka. Seepärast või-

vad neid sooritada vaid isikud, kes vastavad eeldustele, mis nõuetavad juriidilistegi toimingutegi juures. Isikud, kel puudub selge arusaamine sellest, mis nad sooritavad, ei saa sõlmida juriidilisi toiminguid, samuti pole neile lubatud ka protsessitoimingute sooritamine.

Sellisteks isikuteks osutuvad kõige pealt vaimuhaiged (BES § 497-505). Vaimuhaigeks tuleb isik tunnistada kohtukorras.⁴⁰⁾ Pärast sellist tunnustamist minetab ta protsessivõime ning tema asemel teotseb hooldur. Kuni vaimuhaigeks tunnustamiseni loetakse kehtivaks sellised toimingud, mis sooritatud selgetel silmapilkudel (lucida intervalla)⁴¹⁾. Seejärel tuleb ka protsessitoiminguid lugeda kehtivaks ning siduvaiks isikuile, keda pärastpoole tunnustatakse vaimuhaigeks, kui protsessiajal ta teotses normaalsena. Kuid isik, kes tahab sellele omi õigusi rajada, peab siiski tõendama, et protsessitoimingute ajal oli isik selge arusaamise juures. Kui üks protsessipool, kes osutub vaimuhaigeks, annab volituse protsessitoimingute sooritamiseks lucida inter-

40) TKS §§ 1913-1927

41) BES § 503

valla ajal, siis tuleks voliniku poolt sooritatud toiminguid lugeda kehtivaiks ka siis, kui need sooritatud ta vaimuhaiguse ajal. Siin tuleks voliniku tegevust samastada hooldaja tegevusega, kes määratakse hullumeelseks tunnustamise korral. Kui asuda seisukohale, et volitussuhe kustub niipea kui möödub lucida intervalla, tekitaks see asjatult protsessitoimingutes korratusi. Sel puhul tuleks lugeda kehtivaks kõik toimingud, mis sooritatud isiku hullumeelsuse ajal. Niikaua, kuni isikut pole tunnustatud hulluks ega tema kohta hooldust rakendatud, tuleb selgetel silmapilkudel antud volitust lugeda kehtivaks kõikide toimingute suhtes, mis sooritatud volituse alusel.

Isikud, kelle vara kohta on rakendatud hooldus pillamise pärast, minetavad küll protsessuaalse teo- võime vara suhtes, kuid isikliste õiguste sfääris nende protsessivõime ei muutu. Isikliste õiguste sfääris nad säilitavad protsessivõime endiselt. Nendes asjades nad võivad toimida üldalustel. Varalistes küsimustes teotsevad pillajate eest nende hooldurid.

TKS § 20 alusel võivad ka varalistes küsimus-

tes pillajad esineda hagejatena ja kostjatena ning sooritada iseseisvalt protsessitoiminguid. Kuid selleks peab olema hooldajalt nõusolek. Nad ei saa hooldaja nõusolekuta ei asju kohtus algatada, valida volinikke, anda volitusi, sooritada sobinguid. jne. Nendes toimingutes peab alati olema hooldaja nõusolek.

Asja/mille on alanud pillajaks tunnustatu, võib alati edasi ajada hooldaja (Vasjkovskij, Kurs, lk.588). Kuid hooldaja võib esineda ka pillaja kõrval. Ta võib olukorraga tutvuda, koguda tõendeid, esitada neid kohtule jne. Vajaduse korral võib esitada nii apellatsioonid, kassatsioonid kui ka erikaebused, kui leiab need vajaliku olevat. Eks Vene senat kõikus selle küsimuse lahendamisel. Algul ta leidis, et hooldaja pole koguni õigustatud segama pillaja asjusse (Senati otsusid 1873.a. nr. 801, 1875.a.nr.1013). Hiljem aga asus ta aga selles küsimuses vastupidisele seisukohale. Ta väitis, et hooldaja astumine protsessi pole mitte ta õigustus, vaid koguni kohustus (otsusid 1890.a. nr.66). Vastasel korral ta on vastutav kahjude eest, mis saabuvad protsessist, kus hooldaja pole osa võtnud. Pillaja hooldur peab üldiselt osa võtma

protsessidest, mis kuidagi riivavad pillaja vara. Kuigi ta annab nõusoleku pillajale endale protsessi-toiminguid sooritada, ei kustu seetõttu hooldaja enda vastutus. Nad vastutavad nii doluse kui ka culpa eest, mille tõttu on kannatanud protsessitoimingud. Edasi ei evi protsessuaalset teovõimet isikud, kes on hoolduse all füüsiliste defektide tõttu, mis takistavad neid teovõimet teostamast.⁴²⁾ Selliste isikute hulka kuuluvad eelkõige tummad, kurttummad, piimedad jne. Tummad kui ka kurttummad on alleasuse kestel hoolduse all. Täisealiseks saades võidakse neid jätta edasi hoolduse alla. Sel puhul peab kohus üldkorras rakendama hoolduse nagu see esineb vaimuhai-geks tunnustamise juures.⁴³⁾ Kui kellegi üle on hooldus rakendatud füüsiliste defektide tõttu, siis mine-
tab hoolealune protsessivõime ning tema asemele astub hooldaja.

Hooldaja kui seaduslik esindaja teostab hooldus-
aluse protsessivõimet. Kõik toimingud, mis sooritatud

42) TKS § 19

43) Tjutrjumov, op.cit. lk.117

hooldaja poolt on kehtivad hooldusalusele. Üldiselt võib hooldaja sooritada kõiki protsessitoiminguid, mida oleks hooldusalune saanud ka sooritada, kui hool- dust poleks rakendatud. Kuigi see üldiselt on nii, ei ühtu päriselt hooldaja kui seadusliku esindaja protsessivõime isiku protsessivõimega.⁴⁴⁾ Seaduslikud esindajad ei saa sooritada neid protsessitoiminguid, mis seondatud esindatava isikuga. TKS § 1222⁴ alusel võib hageja nõuda kostjat kohtusse maksuvahendite ette- näitamiseks. Juhul, kui kostja seda ei tee, võidakse nõuda, et kostja tuuakse kohtusse sundkorras. Kuid hooldajale kui seaduslikule esindajale ei saa sellist nõuet esitada.⁴⁵⁾ Isacenko leiab, et see pole mõeldav seetõttu, et vastava käitumise efekt on suunatud võlglaste isiku vastu. Seepärast ei või seda kanda üle esindajale (lk.356).

Üldiselt ei saa hooldajat sundida sooritama sel- liseid protsessitoiminguid, mis kaasatoovad endaga repressiivseid toimeid isikule, kes neid soovitab sooritada.

⁴⁴⁾ Vrd. ka Isacenko, op.cit.lk.355

⁴⁵⁾ ib.

d) juriidilised isikud.

Juriidilised isikud evivad nii partei kui ka protsessvõimet. Nende eest teotsevad kohtus seaduslikud esindajad, organid.⁴⁶⁾

TKS § 1804 alusel võivad juriidiliste isikute nimel kohtus esineda nende seaduslikud esindajad. Seaduslike esindajate all mõistetakse neid isikuid, kellel on õigus registreeritud põhikirja alusel juriidilist isikut kohtus esindada. Hagi esitamisel, kostjana või kolmanda isikuna esinemisel tuleb tõendada, et isikule kuulub põhikirja järgi vastav õigus.⁴⁷⁾ Mainitud asiolu tõendamiseks on vaja kohtule esitada põhikiri kui ka organite valimisprotokoll.

Kõiki kollektiivseid kaubanduslikke ettevõtteid ei loe kehtiv seadus juriidilisteks isikuteks. Juriidilisteks isikuteks loeb kehtiv õiguskord vaid osa ühinguid, aktsiaseltse ja kooperatiivühinguid.⁴⁸⁾ Teisi seltsinguid juriidilisteks isikuteks ei loeta, kuigi neile omistatakse teatud iseseisvust. TKS § 26 järgi

46) Tjutrjomov, op.cit. lk.118

47) Vrd. Riigikohtu otsus 1932, 345

48) Vt. A.Piip, Kaubandusõigus, Tartu 1933 lk.126,144j.j.

võivad kaubamajade eest, kel iseseisev firma, esineda kohtus isikud, kellele kuulub seltsingu leppe järgi seltsingu vara valitsemisõigus.⁴⁹⁾ Kui seltsingu leppega pole ära määratud isikut, kellele kuulub vara valitsemine, siis on õigustatud kohtus esinema iga seltsinglane.⁵⁰⁾

Täisseltsingu nimel võib kohtus esineda isik, kellele kuulub seltsinguleppe järgi vara valitsemisõigus. Juhul, kui seda pole ära määratud, on igal seltsinglasel õigus esineda kohtus nii hagejana kui ka kostjana küsimustes, mis puudutavad seltsingut.

Usaldusseltsingu korral võib protsessivõimet kohtus teostada kas asutamisaktis mainitud isik või iga täisseltsinglane, kui pole sellist isikut määratud. Usaldusseltsinglasel aga pole õigust esineda seltsingu nimel kohtus ei hagejana ega kostjana. See on mõeldav vaid üksnes siis, kui usaldusseltsinglane on määratud seltsingu asjade ajajaks.⁵¹⁾

49) Vrd. ka Tjutrjumov, op.cit. lk.118

50) Vrd. A.Piip, Kaubandusõigus , lk. 114

51) Vrd. A.Piip, op.cit. lk.121

Usaldusaktsiaseltsinguid ja piirvastutusega selt-
singuid meil ei esine, seepärast ei vaatle ka lähemalt
nende protsessivõimet.

Aktsiaseltsi, usaldusühingu, kooperatiivühingu
ja teiste juriidiliste isikute eest esinevad kohtus
nende seaduslikud organid. Organite õigused esinemi-
sel määrab ära põhikiri, mille alusel ja raames nad
võivad kohtus teotseda. Vastavalt põhikirjale võidakse
anda ka volitusi kolmandatele esinemiseks kohtus ju-
riidilise isiku eest. Kuid põhikirjaga ei saada luua
teist korda esinemiseks kui seda sätib üldine kohtu-
kord.

e) maksujõuetud.

Isiku tunnustamisel maksujõuetuks kaasub selle-
ga rida kitsendusi ta õigusvõimes. Need kitsendused
saabuvad momendist, mil isik tunnustatakse maksujõue-
tuks. Muude õiguste hulgas minetab maksujõuetuks tun-
nustatu ka protsessuaalse teovõime. Viimane ei minetu
täielikult, vaid osaliselt.

Isik tunnustatakse maksujõuetuks päämiselt kree-
ditoride huves. Seepärast ei saa maksujõuetuks tunnus-

tatu protsessivõimet kitsendada nendel aladel mis ei riiva kreditoride huve.

Maksujõuetuks tunnustatu protsessivõimet ei saa kitsendada: 1) isiklike õiguste sfääris, nagu abi-elu lahutus jne. 2) edasi ei või kitsendada maksujõuetu protsessivõimet selle vara suhtes, mis ei lähe konkurssmassi, 3) lõpuks võib kuuluda maksujõuetule protsessivõime isegi konkurssmassi kuuluva vara suhtes, Sel juhul aga peab antama maksujõuetule tõend, et konkurssvalitsus on loobunud kohtutoimingute sooritamisest vara suhtes.⁵²⁾

Protsessuaalvõime maksujõuetu vara suhtes siirduv üldiselt konkurssvalitsusele. Kuid niikaua, kuni seda pole moodustatud, evib protsessivõimet maksujõuetu vara suhtes vannutatud hooldaja.⁵³⁾

Konkurssvalitsus teotsedes kohtus ei vaja kreditoride üldkoosolekult mingisugust volitust. See õigus tekib eo ipso, kui konkurssvalitsus on ametisse

52) Võrdle Senati otsus 1880, 154 ja 279; 1900, 43

53) Vt. Tjutrjumov, op.cit. lk.119

kinnitatud. Konkurssvalitsuse kinnitamine kohtu poolt on selleks kreatiivseks aktiks, mis omistab talle muude õiguste hulgas ka protsessuaalse teovõime.

Maksujõuetu kreditoridel pole õigust esineda kohtus konkursstompu kuuluva vara suhtes. Sellist õigust võib evida kreditor üksnes vaid siis, kui konkurssvalitsus talle õiguse loovutab, nagu see lubatud maksujõuetu endagi suhtes. Selle asiolu tõendamiseks peab konkurssvalitsus väljama eratõendi.

Kuni konkursi avamiseni maksujõuetu vara suhtes võivad kreditorid omal kulul astuda protsessi, mis käimas maksujõuetu vara kohta, ning seda edasi arenada. Kui konkurssvalitsusel on õigus neid protsesse kas tunnustada või loobuda.⁵⁴⁾ Kuid kreditoridel jääb siiski õigus omal kulul neid jätkata.

Kuigi TKS § 21 ei näe ette administratsiooni, leiab Tjutrumov, et administratsiooni korral tuleb administratsiooni alla seatu suhtes rakendada sama-sugust režiimi nagu maksujõuetugi korral. Isik, kelle vara kohta on asutatud administratsioon, minetab selle vara suhtes protsessivõime.⁵⁵⁾ Protsessitoiminguid soo-

54) TKS § 23

55) Vt. Tjutrumov, op.cit. lk. 122

ritavad administratsioonid. Hagid kolmandate vastu suunab administratsioonid. Samuti peavad kolmandad hagama administratsioonilt, mitte aga isikult kelle vara suhtes rakendatud administratsioon. Kuid administratsioon võib anda volitusi võlglastele esinemiseks kohtus.⁵⁶⁾ Selline volituse andmine toimub samadel alustel nagu seda teeb konkurssvalitsus konkurssmassi kuuluva vara suhtes, mida vaadeldud ülal.

f) välismaalased.

Kuna protsessivõime on tihedalt seondatud eraõigusliku teovõimega, seepärast tuleks seda lahendada samadel alustel nagu eraõiguslikkugi teovõimet. Protsessuaalteovõime määratlemisel kalduvad riigid rakendama rõhuvas enamuses lex fori printsiipi (Inglismaa, Saksa jne.). On ka neid riike, kus tunnustatakse lex domicilii põhimõtet (Taani, Norra jne.). Lõpuks tunnustavad mõned seadusandlused siinkohal ka koguni lex patriae printsiipi, kuigi vähemal määral kui kahte eelmist.

Kehtiv õiguskord asub selles küsimuses esime-

56) Vt. Senati otsusi 1905,44 ja 1902, 101.

sel vaatekohal.⁵⁷⁾ Välismaalaste protsessuaalsuhtes meie kodanikkudega, samuti ka välismaalstega tulevad lahendada üldalustel.

Eesti kodanikud võivad suunata hageisid välismaalaste vastu üldalustel. Välismaalaste hagemisõiguses Eesti kodanikkude vastu on rakendatud materjaalseid kitsendusi. Nimelt nõuab kehtiv protsessiseadus, et välismaalane, kes hageb Eesti kodanikult, peab esitama kohtukulude cautio judicatum solvi. Selle puududes võib kostja tuua taanduse, mille toimele tuleb hagi jätta läbi vaatamata.⁵⁸⁾

Cautio judicatum solvi tasumisest on hageja vaba, kui välismaalane kuulub selle riigi kodakondsusesse, kellega Eestil on sõlmitud vastav lepe, mis vabastab välismaalase tagatise maksmisest. Edasi pole vaja tagatist maksta, kui välismaalasest hageja seisab Eesti riigiteenistuses, evib siin kinnisvara jne.⁵⁹⁾

Muus osas on välismaalaste protsessivõime üldi-

57) TKS § 224

58) TKS § 571 p. 5

59) Vt. Piip, Rahvusvahelise õigussüsteem, lk. 245

selt võrdne meie kodanikkude protsessivõimega. Nad võivad kasutada vaesusõigust üldalustel, esitada taandeid ja vaideid samal viisil nagu meiegi kodanikud.

Mõnikord sõlmivad riigid ka vastastikkuseid leppeid, millega leppepooled teevad protsessivõime võrdselt omamaa kodanikkudega. Eestil oli varemalt sõlmitud ka rida selliseid leppeid, mis vabastavad leppeosalise riigi kodanikud *cautio* tasumisest. Muutudes Nõukogude Vene liiduvabariigiks, on need lepped oma kehtejõu minetanud.

Välismaal tekkinud juriidilisi isikuid tunnustab kehtiv õigus. Nad evivad protsessivõimet võrdselt meie juriidiliste isikutega. Sääljures aga on nõuetav, et juriidiline isik oleks tekkinud vastava maa seaduse järgi ning ta siht, tegevus jne. poleks vastuolus meie seadustega.

Kaubanduslike seltsingute tekkimisel kehtib mõningaid erinevusi, samuti ka nende protsessivõimes.

g) abielunaised.

Protsessivõime on tihedas seoses eraõigusliku õigusvõimega. Seepärast esineb kitsendusi nende prot-

sessivõimes, kel puudub täielik eraõiguslik õigusvõime.

Varalahutuse leppe puududes kuulub naise vara valitsemine ja valdamine mehele. Toimingutes, millega naine kohustub, peab olema üldiselt mehe nõusolek.

Abielunaise vastu on võimalik hagiid suunata üldalustel.⁶⁰⁾ Kostjana võib kohtus esineda nii naine ise, kuid teda võib asendada ka mees seadusliku eestkostjana. Kõik toimingud, mis sellisel juhul sooritab mees, on kohustuslikud ka naisele.

Abielunaine võib esineda kohtus ka hagejana. Teatud hagide puhul on vaja mehe nõusolekut. Ainult abielu tühistamise ja lahutamise hagide puhul pole abielunaisel vaja nõuandjana erilist assistenti. Seda pole vaja isegi sel juhul, kui abielunaine on allealine, samuti ka siis, kui pillamise pärast on ta kohta rakendatud hooldus.

Varalahutusleppe olekul evib naine eraõiguslikkudes küsimustes võrdseid õigusi mehega. Sarnasel juhul evib abielunaine ka võrdset protsessivõimet

60) Vrd. Weissmann, op.cit. lk. 78

mehega.

Abielusuhete tekkimisega muutub mees naise seaduslikuks eestkostjaks.⁶¹⁾ Ta võib naise vara suhtes esitada hageisid, esineda kostjana ja kolmanda isikuna kohtus ilma, et ta vajaks selleks volitust. Selline õigus tekib abielu sõlmimisega.⁶²⁾

Mehe valitsemisõigus ei laiu mitte üksnes sellele varale, mis naine dosina tõi kaasa abiellu, vaid ka sellele, mis abielu kestel on naise poolt kogutud.⁶³⁾ Kõige selle vara suhtes on mehel protsessivõime ex lege.

Varalahutuse leppe korral on naisel käsutusõigus oma vara suhtes, samuti ka erivara kohta. Siin võib naine esineda hagejana ja kostjana üldalustel. Kuid ka nendes protsessides, kus hagiobjektiks on naise erivara, ei saa mehel keelata esinemisest kohtus naise eestkostjana. Ta võib siingi asendada naist ilma, et vajaks selleks erivolitust.

61) BES § 11

62) Vrd. Senati otsuse 1897,2071 ja 1904,1803

63) BES § 12

Erilise kohtu korraldusega

Kuigi varalahutusleppe puhul on abielunaisel võimalus varaga käituda mehe kontrollita, ei evi naine sellist õigust enne täisealiseks saamist. Juhul, kui naine on allealine, siis teotseb tema protsessivõimet kohtus ta abielumees igasuguse vara suhtes. Naine võib protsessivõimet evida vaid ikka täisealiseks saades.

Kuigi abielu lahutamise ja tühistamise asjades võib naine evida protsessivõimet ka enne täisealiseks saamist, ei saa sellest veel kaugeltki järeldada, et seda õigust saaks laiendada teiste eraõiguslikkude küsimuste kohta. Protsessivõime on tihedalt seondatud teovõimega.⁶⁴⁾ Seepärast ei või keegi seda omada enne, kui saabub teovõimegi. Ainult sääl, kus seadus teeb expressis verbis erandi, võidakse seda teisiti käsitada. Abieluseadus aga kui *lex specialis* ei saa anda protsessivõimet abielunaisele varalistes küsimustes enne täisealiseks saamist.

Abielumees esinedes protsessis naise seadusliku

64) Weissmann, op.cit. lk.77

eestkostjana, võib sooritada kõiki protsessitoiminguid. Mehe kõrval pole keelatud esineda ka naisel endal. Juhul, kui mehe ja naise esinemise korral talitab mees naise huvide vastaselt, tuleb kohtul arvestada naise enda avalduste ning taotlustega. Abielunaine võib protsessivõimet volitada ka kolmandatele üldalustel. Selleks pole vaja mehe nõusolekut.

Lõpuks olgu mainitud, et isiku protsessivõime saabub üldiselt küll täisealsusega, kuid mõningail juhtudel võib see saabuda ka varem, ilma, et oleks vaja isikut tunnustada täisealiseks kohtu poolt. Nimelt on võimalik töötasu hagnosisid esitada ka mõnel juhul siis, kui isik polegi täisealine. Töö- ja teenistusleppeid võivad sõlmida isikud ka alla 20 aasta. Neis asjus nad omavad ka protsessivõimet.

Kasutatud kirjandus.

1. Leo Rosenberg, Zivilprozessrecht,
2. J.M. Tjutrjumov, Graždankij protsess, Tartu, 1925.
3. Dr. Fr. Lent, Die Gesetzeskonkurrenz im bürgerlicher Recht und Zivilprozess, Leipzig, 1912.
4. Prof. Dr. Grimm, Lektsij po dogme rimskavo prava, Riga, 1924.
5. Prof. A.T.Kliimann, Haldusprotsess, Tartu, 1937.
6. A. Goihbarg, Kurs graždanskavo protsessa, Moskva, 1928.
7. A. Golmsten, Učebnik russkavo graždanskavo prava.
8. E. Vasjkovskij, Kurss graždanskavo protsessa, Moskva, 1913.
9. A. Piip, Rahvusvahelise õiguse süsteem, Tartu, 1927.
10. A. Piip, Kaubandusõigus, Tartu, 1933.
11. Tsiviilkohtupidamise seadus TKS
12. J.M. Tjutrjumov, Graždanskoe pravo, Tartu, 1927.
13. Balti Eraõigus BES.
14. Kriminaalseadustik.
15. A. Buldas, Riigikohtu otsusi 1932-1938, Tallinn, 1939.
16. Senati otsusi.
17. Jakob Weissmann, Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrecht, Stuttgart, 1903.
18. V. Isačenko, Osnovõ graždanskavo protsessa, Peterburg, 1904.